

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 4. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Qurbonov Murodjon Dehqonboy o'g'li</i> "KASHKULI SALIMIY" ASARIDA USMONIY HUKMDORLAR TARIXINING YORITILISHI.....	12-17
<i>Ismoilova Diyoraoy Xursandjon qizi</i> AMIR NASRULLOH DIPLOMATIYASI	18-23
<i>Tursunov Farrux Fulomovich</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДАГИ ТОЖИКЛАРГА ХОС УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАР	24-28
<i>Usmonaliyev Isroiljon Ibrohimjon o'g'li</i> FARG'ONA VODIYSIDA "O'ZBEK" ETNONIMINING TARQALISHI	29-34
<i>Djurayev Ikrom Nematovich</i> YEVIROOSIYO SHORVADOR QABILALARINING FARG'ONA VODIYSIGA KIRIB KELISHI.....	35-40
<i>Esanova Nilufar Pulatovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA YENGIL SANOAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR	41-46
<i>Abduraхимова Сабоҳат Эргаш қизи</i> БУХОРО АМРЛИГИ ДАВРИДА ЧИРОҚЧИ ТУМАНИНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ТАРИХИ	47-53
<i>Toshturov Shuxrat</i> MUSTAQILLIKKACHA BO'LGAN DAVRDA NAVOIY VILOYATI SANOAT KORXONALARINING EKOLOGIK MUHITGA TA'SIRI	54-60
<i>Kanimkulov Olimjon Sheraliyevich</i> AKADEMIK YAHYO G'ULOMOV FAOLIYATI HAQIDA QAYDLAR ("XORAZMNING SUG'ORILISH TARIXI" ASARI MISOLIDA).....	61-65
<i>Begniyazova Gozzal Allambergenovna</i> QORAQALPOQ XALQ ERTAKLARINING YIG'ILISHI VA NASHR QILINISHI.....	66-70

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Султонов Баходир Файзуллаевич, Тураева Гулизахро Каххоровна, Норбўтаев Бахтиёр Абдурахимович</i> СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ДОНЛИ ЭКИНЛАР ХОСИЛДОРЛИГИНИНГ 2024-2027 ЙИЛГАЧА БЎЛГАН ПРОГНОЗ ПАРАМЕТРЛАРИ.....	71-78
<i>Abdiganieva Zarapshan Salievna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH DARAJASINI OSHIRISHDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	79-85
<i>Otaxonova Odinaxon Inomovna</i> QORAMOLCHILIK MAHSULOTLARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA OZUQA BAZASINI YAXSHILASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	86-94
<i>Rahimov Oйбек Бахтиёрович</i> СУҒУРТА ХИЗМАТЛАРИ БОЗОРИДА МАРКЕТИНГ ФАОЛИЯТИНИ РЕЖАЛАШТИРИШ АСОСЛАРИ	95-99
<i>Хушмурадов Оман Намозович</i> СУВ ХЎЖАЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	100-110

<i>Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich</i> BULUTLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BIZNES JARAYONLARNI TASHKIL ETISH YO'LLARI	111-125
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ПОНЯТИЕ И ПУТИ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ	126-133
<i>Isayev Jahongir Muzaffarovich</i> SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TIZIMINI TA'MINLASH IQTISODIY МЕХАНИЗМНИНГ АСОСИЙ YO'NALISHI SIFATIDA	134-140
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Tilavova Umida Qahramonovna</i> RAQAMLI JAMIYATLAR TIZIMIDA INFORMATSION ETIKA KATEGORIYA VA ТАМОЙИЛЛАРИНИНГ АНАМИЯТИ	141-147
<i>Yulchiyev Avazbek Maxamadjonovich</i> IJTIMOIY TEXNOLOGIYALAR HAQIDAGI G'OYALARNING SHAKLLANISH EVOLYUTSIYASI	148-154
<i>Каримова Гулчеҳра Абдукаримовна</i> ДУНЁ ДИНЛАРИ ВА ТАЪЛИМОТЛАРДА ОТАЛИКНИ ТУШУНИШ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	155-163
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> ISLOM FALSAFASIDA DALILLASH VA VAHS YURITISH USULI ZAMONAVIY ARGUMENTLASH NAZARIYASI TALQINIDA	164-168
<i>Muminov Nozim Naimovich</i> THE PHENOMENOLOGICAL APPROACH IS THE KEY TO UNDERSTANDING THE SPREAD AND TRANSFORMATION OF SUFISM IN THE WEST	169-175
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ	176-180
<i>Mamarasulov Ulug'bek Umirzoqovich</i> SPORT TURLARINING FALSAFIY-ESTETIK TANLILI	181-184
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Исанова Феруза Тулқиновна</i> ЎЗБЕК ТИЛИДА ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ СОҲАСИГА ОИД ЛЕКСИК БИРЛИКЛАР ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	185-191
<i>Петрухина Наталья Михайловна</i> КОРАНИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ А.С.ПУШКИНА И ЕГО СОВРЕМЕННИКОВ	192-197
<i>Исаров Оман Рисалиевич</i> ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛЛАРИДА ТАКСИС КОНВЕРБИАЛ ВЕРБАЛИЗАЦИЯСИ	198-205
<i>Родина Ирина Витальевна</i> АНТИНОМИЧЕСКАЯ ПАРА «МЕСТЬ» И «ПРОЩЕНИЕ» В ПОВЕСТИ-СКАЗКЕ Л. БОРОДИНА «ГОД ЧУДА И ПЕЧАЛИ»	206-211
<i>Ataeva Gulchekhra Bakhtiyorovna</i> THE ROLE OF IDIOMS IN ENHANCING BUSINESS COMMUNICATION: A STUDY ON THE USAGE OF IDIOMS IN BUSINESS LETTERS	212-220

<i>Erkinova Marxobo</i> ASSOTSIATIV MAYDON HOSIL QILISHDA LINGVISTIK OMILLARNING O'RNI	221-229
<i>Gulyamova Shahzoda Baxtiyor qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI MATNLARNING SINTAKTIK STRUKTURASI VA PRAGMATIK XOSLANISHI	230-234
<i>Batyrkhanova Madina Oybekovna</i> THE SOMATIC CULTURAL CODES IN THE STUDY OF ENGLISH, RUSSIAN AND UZBEK PHRASEOLOGISMS	235-244
<i>Aslonov Shahram Sherzod ugli, Saidova Marjona Abdimutal qizi</i> PECULIARITIES OF TRANSLATION OF POLITICAL TEXTS IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION	245-250
<i>Olimova Dilafruzxon Baxtiyorjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SUBYEKTIV VAHONING IFODALANISHI	251-254
<i>Bobojonov Dilshod Jumaqul o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK GAZETA SARLAVHALARIDA PUBLISISTIK USLUB BELGILARINING NAMOYON BO'LISHI	255-260
<i>Абдуллаева Нилуфар Рамазоновна, Шаймарданова Мухлиса Усмановна</i> СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПТА “РАСТЕНИЕ” В СОПОСТАВЛЯЕМЫХ ЯЗЫКАХ	261-266
<i>Хайруллоева Сitora Lutfulloevna</i> PSYCHOLOGICAL NOVELS OF US AND THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGYSMS	267-272
<i>Qudratova Muxiba Kamolovna</i> “LYUIS KERROLLNING ALISA MO' JIZALAR MAMLAKATIDA ASARIDAGI HAYVON OBRAZLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI”	273-279
<i>Убоженко Анна Станиславовна</i> ОСОБЕННОСТИ ТЮРКСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	280-285
<i>Тухтаева Наргисхон Исамутдиновна</i> ОТРАЖЕНИЕ ДУХОВНОГО УПАДКА ОБЩЕСТВА И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	286-292
<i>Gulnora Xolmurodova Sattorovna, Bo'ronova Mekkamtosh Xoliqulovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK LISONIY MANZARASIDA MAQOLLARNING O'RNI	293-297
<i>Алибаева Лола Намазовна</i> ЖЕНСКИЕ ОБРАЗЫ В РАССКАЗАХ Л. ПЕТРУШЕВСКОЙ	298-303
<i>Eshqurbonova Aziza Bozor qizi</i> DIALOGIK NUTQDA SAVOLLARNING IFODALANISHI	304-308
<i>Norova Rahima Fayzulloevna</i> O'ZBEK VA INGLIZ ADABIY ERTAKCHILIGIDAGI SEHRLI VOSITALARNING QO'LLANISHIDA O'XSHASH JIHATLAR	309-316
<i>Egamberdiyeva Iroda Abdurahimovna</i> TRANSLATIONS OF HISTORICAL WORKS INTO ENGLISH	317-323
<i>Axmedova Adolat Ravshan qizi</i> GASTRANOMIYA TUSHUNCHASI HAMDA GASTRANOMIK REKLAMA MATNLARI	324-330

<i>Asqarova Madina Boymurod qizi</i> KORPUS LINGVISTIKASIDA MATN ANNOTATSIYASINING LINGVISTIK MUAMMOLARI	331-334
--	---------

<i>Калниязов Есемурат Шамшетович</i> ГОСТЕВОЙ ЭТИКЕТ И СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ	335-342
---	---------

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Bahodir To'raev</i> HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY TARBIYANING DEMOKRATIK DAVLAT RIVOJLANISHIDAGI ROLI	343-351
---	---------

<i>Турсоатов Содиқ</i> РАҒБАТЛАНТИРУВЧИ ҲУҚУҚИЙ СИЁСАТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ	352-357
--	---------

<i>Хидиров Фурқат Шукуруллаевич</i> МАҲАЛЛА ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ МАСКАНИ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАРТИБИНИНГ АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ	358-363
---	---------

<i>Рахимбаев Уткир Файзуллаевич</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ КРИТЕРИЕВ ОЦЕНКИ ИНФРАСТРУКТУРЫ И СЕРВИСА ДЛЯ ТУРИСТОВ	364-372
---	---------

<i>Турсынбаев Азизбек Халмурзаевич</i> МЕЖВЕДОМСТВЕННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК СПОСОБ РЕАЛИЗАЦИИ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ	373-377
--	---------

<i>Yakubov Abduraxmon Turayevich</i> TA'LIM HUQUQINING HUQUQIY SAVODXONLIKNI AMALGA OSHIRISHDAGI O'RNI	378-382
---	---------

<i>Rasulov Salimbek Baxtiyor o'gli</i> YEVROPA KENGASHINING KORRUPSIYA UCHUN JINOIY JAVOBGARLIK BO'YICHA KONVENSIYASI – KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING ZAMONAVIY XALQARO HUQUQIY ASOSLARIDAN BIRI SIFATIDA	383-387
---	---------

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Хайров Расим Золимхон угли</i> АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА	388-395
--	---------

<i>To'rayev Panji To'xtayevich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASIDA KURASHCHILARNI PSIXOLOGIK JIHATDAN TAYYORLASH	396-400
---	---------

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> TALABALARNI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASHDA IJTIMOIIY FAOLLIKNING AHAMIYATI	401-406
--	---------

<i>Yuldasheva Sayyora Aliaskarovna</i> TA'LIM TIZIMIDA INGLIZ TILINI INTEGRATSION O'QITISH	407-411
---	---------

<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORT MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK NAZORATNING AHAMIYATI	412-418
---	---------

<i>Абдувахобов Искандер, Гизатулина Ольга Ивановна</i> ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В СМЕШАННЫХ СРЕДАХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА	419-426
<i>Назарова Озода Шавкатовна</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ	427-432
<i>Pirnazarova Sevara Doniyor qizi</i> OLIQ O'QUV YURLARIDA XORIJIY TILNI O'QITISHDA O'YIN USULLARINI QO'LLASH	433-438
<i>Ko'ziyeva Gulnoza Maxamadaliyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK SALOHİYATINI OSHIRISH METODIKASI	439-444
<i>Умирзокова Сурайё</i> ТАЛАБАЛАРИНИНГ КИНЕТИК ИНТЕЛЛЕКТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ	445-451
<i>Olimova Nigora</i> MUVAFFAQIYATLI O'RGANISHDA SINFINI BOSHQARISH KO'NIKALARINING AHAMIYATI	452-463
<i>Nabiyeva Firuza Odil qizi</i> “ELEKTROMAGNETIZM” BO'LIMINI O'QITISHDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING AHAMIYATI	464-471
<i>Sobirova Oygul Alimovna</i> BO'LJAK MUSIQA O'QITUVCHILARIDA METODIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATINI TAHLILYI VAHOLASH	472-479
<i>Shermatov G'ulom Kaxxorovich</i> IMPROVING THE TECHNIQUE OF BADMINTON SPORTS TRAINING	480-486
<i>Shamirzayeva Zarifa Xudoyorovna</i> TALABALARDA KASBIY KO'NIKALARNI SHAKLLANISHIDA MIKROTA'LIM O'QITISH TEKNOLOGIYASINING SAMARALI JIHLTLARI	487-492
<i>Ziyadullayeva Dilafruz Xudayberdiyevna</i> O'SMIRLARDA YETAKCHILIK XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETINSIYAVIY FAOLIYATNING PEDAGOGIK ASOSLARI	493-498
<i>Muydinov Firuzjon Farxodjonovich</i> TIBBIY TA'LIM TALABALARIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	499-505
<i>Egamberdiyeva Feruza Abdimannonovna</i> MULTIMEDIA TEKNOLOGIYALARIGA ASOSLANGAN DASTURIY TA'MINOTNI LOYIHALASH	506-510
<i>Худойбердиева Дурдона Баходир қизи</i> ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	511-516
<i>Курбонов Дониёрбек Кахрамонович</i> ОБУЧЕНИЕ ПОЭЗИИ С ПРИМЕНЕНИЕМ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ	517-524

Shamsiddinov G'iyos Xusniddin o'g'li, Jurayeva Feruza Baxtiyor qizi

IQTISODIYOT YO'NALISHI TALABALARIGA EKONOMETRIKA FANINI O'TISHNING

INTERAKTIV USULLARI 525-532

Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович

ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИҲАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ 533-539

Otaxonova Odinoxon Inomovna

Toshkent davlat agrar universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: o.o.otaxonova@mail.ru

**QORAMOLCHILIK MAHSULOTLARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA OZUQA
BAZASINI YAXSHILASHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI**

Annotatsiya. O'zbekistonda qoramolchilik mahsulotlari iqtisodiy samaradorligini oshirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar, qabul qilingan me'yoriy-huquqiy asoslar, qoramolchilikda ozuqa bazasini yaxshilash, qoramolchilikni rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda qoramolchilik mahsulotlari yetishtirishda yuzaga keladigan munosabatlar majmuini tadqiq etgan olimlarning fikrlari tahlil qilingan hamda taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: qoramolchilik, mahsulot, ozuqa bazasi, omillar, rivojlantirish, samaradorlik, yaxshilash, yetishtirish.

Otakhonova Odinakhon Inomovna

Independent applicant of the Tashkent State Agrarian University

**SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS FOR IMPROVING THE FOOD BASE
WHILE INCREASING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF ANIMAL PRODUCTS**

Abstract. The opinions of scientists who have studied the reforms carried out in Uzbekistan to improve the economic efficiency of livestock products, the adopted regulatory framework, factors influencing the improvement of the feed supply in livestock farming, the development of livestock farming, as well as the complex of relations that arise when growing livestock products are analyzed.

Key words: cattle breeding, products, feed supply, factors, development, efficiency, improvement, cultivation.

Отахонова Одинахон Иномовна

Независимый соискатель Ташкентского государственного
аграрного университета

**НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УЛУЧШЕНИЯ КОРМОВОЙ БАЗЫ ПРИ
ПОВЫШЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОДУКЦИИ
ЖИВОТНОВОДСТВА**

Аннотация. Проанализированы мнения ученых, исследовавших проводимые в Узбекистане реформы по повышению экономической эффективности продукции животноводства, принятые нормативно-правовые основы, факторы, влияющие на улучшение кормовой базы в животноводстве, развитие животноводства, а также комплекс отношений, возникающих при выращивании продукции животноводства.

Ключевые слова: скотоводство, продукция, кормовая база, факторы, развитие, эффективность, улучшение, выращивание.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I4Y2024N13>

Jahonda chorvachilik tarmog'i qishloq xo'jaligi yerlarining yirik foydalanuvchisi hisoblanadi. Bu chorva mollarining bevosita yaylovlarda boqish yo'li bilan yoki bilvosita yem-xashak va ozuqalarni yetishtirish orqali namoyon bo'ladi. Global masshtabda qaraganda qishloq xo'jaligi yalpi ishlab chiqarishi qiymatining 40 foiziga yaqini chorvachilikka to'g'ri kelmoqda. Aholi va ularning daromadlarining o'sishi hamda turmush tarzining o'zgarishi natijasida chorvachilik jadal rivojlanmoqda. "2030 yilga borib rivojlanayotgan davlatlarda chorva mahsulotlariga jami talab 2 barobarga ortishi kutilmoqda"[1]. Global iqlimning o'zgarishi, yaylovlar degradatsiyasi, aholining demografik o'sishi va oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabining ortib borishi mavjud resurslardan yanada samarali foydalanishni, jumladan qoramolchilik mahsulotlarini ishlab chiqarishda servis sohasidan tizimli foydalanishni takomillashtirishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, hududlarda servis xizmatlarini to'g'ri yo'lga qo'yishni, jumladan naslchilik va zooveterinariya xizmatlarini ko'rsatishni, ratsion asosida oziqlantirishni, imtiyozli bank xizmatlarini amalga oshirishni, mahsulotlarni qayta ishlashni tashkil etish va shu kabi ishlarni takomillashtirishni taqozo etadi.

Respublikamiz chorvachilik tarmog'ida bozor munosabatlarini qaror toptirishga qaratilgan keng ko'lamdagi islohotlar amalga oshirilib, xususiy mulk ustuvorligi ta'minlandi, ishlab chiqarishni tashkil etishning iqtisodiy, tashkiliy, huquqiy asoslari izchil mustahkamlanib bormoqda. Jumladan, qishloq joylarida bandlikni oshirish, ichki bozorni go'sht, sut mahsulotlari bilan to'yintirishning muhim manbasi sifatida qoramolchilik, parrandachilik, baliqchilik kabi sohalar ham keng rivoj topmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil

11-sentyabrdagi "“O'zbekiston — 2030” strategiyasi to'g'risida”gi PF-158-son Farmonida chorvachilik sohasida ozuqa bazasini mustahkamlash, yaylov yerlardan unumli foydalanishni ta'minlash ustuvor vazifalardan biri etib belgilangan[2].

Jumladan, chorvachilik mahsulotlari yetishtiruvchi subyektlarga zooveterinariya xizmatlarini ko'rsatish, omixta yem ta'minoti tizimini rivojlantirish, zamonaviy raqamli texnologiyalar asosidagi xizmatlar ko'lamini kengaytirish orqali xususiy tarmoqda chorva mollari soni va mahsuldorligini oshirish, naslchilik ishlari ko'lamini kengaytirishni iqtisodiy va moliyaviy dastaklar orqali rivojlantirish zarurati ortmoqda. Respublikamizda aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan barqaror ta'minlash bilan birgalikda agrar tarmoqning eksport salohiyatini kengaytirish yuzasidan amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida go'sht va sut mahsulotlarini yetishtirish va chorvachilik tarmog'iga xizmatlar ko'rsatish sohalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda aholi jon boshiga chorvachilik mahsulotlari iste'moli darajasini oshirish, qayta ishlash va chorvachilik tarmog'iga xizmat ko'rsatish sohalarini rivojlantirish lozim bo'ladi. Ammo, respublikada chorva mollari soni muntazam ravishda ortish tendensiyasiga ega bo'layotganiga qaramay, chorva mollari mahsuldorligi pastligicha qolmoqda. Tahlillar ko'rsatishicha, sigirlar sut mahsuldorligining pastligi aksariyat hollarda ozuqaning ta'minot darajasi, sifatining talabga javob berishi, zooveterinariya va naslchilik ishlari qanday yo'lga qo'yilmaganligiga bog'liq. Qoramolchilik tarmog'i rivojlanishi holatiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, tarmoqni omixta yem bilan ta'minlash, chorva mollari naslini yaxshilash, kasalliklarga qarshi profilaktik tadbirlarni amalga oshirish, davolash va boshqa shu kabi xizmatlarni tashkil qilish masalalari faqatgina ishlab chiqaruvchilar tomonidan tashkil qilinishi qiyin bo'lgan masalalardan hisoblanadi.

Qoramolchilikni jadal sur'atlar bilan rivojlanib borishi aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari, sanoatni esa xomashyo bilan ta'minlash orqali mamlakatimiz oziq-ovqat

xavfsizligini mustahkamlash hamda respublikamizning eksport salohiyatini yuksaltirishga zamin yaratadi. Shu maqsadda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida ham chorvachilik tarmog'ini rivojlantirish, ularning ozuqa bazasini yaratish, innovatsion texnologiyalar asosida mahsulot ishlab chiqarish kabi maqsadlar belgilab olingan[3]. Ushbu maqsadlarni amalga oshirishda albatta, tarmoqqa investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlarini o'rganish, rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib, ozuqa yetishtirishning innovatsion texnologiyalaridan foydalanishga muhim hisoblanadi.

Shuningdek, qoramolchilik mahsulotlarini iqtisodiy samaradorligini oshirishda ozuqa bazasini yaxshilash masalalariga hukumat darajasida e'tibor qaratilib kelinmoqda hamda bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-son Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining

2022-yil 8-fevraldagi "Chorvachilikni yanada rivojlantirish va chorva ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-121-son qarori[4],

2019-yil 18-martdagi PQ-4243-son "Chorvachilik tarmog'ini yanada rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi[5], qarorlari hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa normativ-huquqiy hujjatlar qoramolchilikni yanada rivojlantirish, mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirish, ozuqa bazasini yaxshilashda muhim bo'lib xizmat qiladi.

Qoramolchilik chorvachilikning yetakchi tarmoqlaridan biri bo'lib, aholini sut va go'sht mahsulotlari hamda yengil sanoatni teri va boshqa xomashyo bilan ta'minlashda ustuvorlikka ega. Respublikada aholi jon boshiga qoramollar 0,38 boshdan, sut ishlab chiqarish 197 kilogrammdan va go'sht 21 kilogrammdan to'g'ri kelmoqda. Tibbiyot normasiga nisbatan ta'minlash 2,64 va 4,0 baravarga kam. Demak, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish mustaqilligiga erishishdek ustuvor vazifa o'z yechimini kutmoqda. Inson organizmi kuniga 30 gramm go'sht oqsiliga ehtiyoj sezadi. Bu ehtiyojni asosan go'sht va go'sht mahsulotlari orqali qondiradi. Yetishtirilayotgan go'sht mahsuloti asosan qoramollardan olinadi. Mamlakatimizda yetishtirilayotgan chorvachilik mahsulotlarining asosiy qismi qoramolchilik mahsulotlari bo'lib, aholini sut va go'sht mahsulotlari bo'lgan ehtiyojini ya'ni, sutning 95 foizi va go'shtning 63 foizi qoramolchilik sohasiga to'g'ri keladi.

Ma'lumki, jahonda aholining turmush darajasining holati ko'p jihatdan ularning yashash tarziga, daromadlariga, ovqatlanish va kiyinish shart-sharoitlariga bog'liq. Bu esa, o'z navbatida, aholining real tarmoqlarda, chorvachilik mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish masalasini dolzarb qilib qo'yadi. Chorvachilik mahsulotlari yetishtirish uzluksizligini ta'minlash va uning mahsuldorligini oshirishda esa ozuqa bazasini yaxshilashni rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Qishloq xo'jaligida servis turlarini kengaytirmasdan va ularni zamon talablari asosida rivojlantirmasdan qoramolchilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligiga erishib bo'lmaydi. Bu borada respublikamiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2022-yil 16-fevral kuni "Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim o'rin tutgan soha — chorvachilik tarmog'ini qo'llab-quvvatlash, sohada ilg'or texnologiyalarni keng qo'llash orqali go'sht, sut va tuxum ishlab chiqarish hajmini oshirish masalalari" yuzasidan o'tkazilgan videoselektorda pandemiya davom etayotgani, iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi kabi omillar dunyo bo'ylab oziq-ovqat mahsulotlari narxining o'sishiga

sabab bo'layotganligi, aholi kundalik iste'mol xarajatlarining 30 foizini go'sht, sut va tuxum kabi mahsulotlar ekanligini hisobga olib, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning muhim tarmog'i – chorvachilik sohasini qo'llab-quvvatlash, resurs tejovchi texnologiyalarni keng qo'llash orqali go'sht, sut va tuxum ishlab chiqarish hajmini oshirish har kungidan ham dolzarb va ustuvor ahamiyat kasb etmoqda", deb ta'kidlandi[6].

Shu jihatdan kelib chiqib, mamlakatimiz va xorijning qator agrar-iqtisodchi olimlari tomonidan olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlarida qoramolchilikning iqtisodiy samaradorligini oshirishda ozuqa bazasini yaxshilash, yaylovlardan samarali foydalanishning ahamiyati obyektiv zaruriyati o'rganilgan.

Mustaqil davlatlar hamdo'stligidan V.I.Gayduk, Yu.I.Bershiskiy, Ye.A.Shibanixin, V.V.Berezenkov. Ye.I.Artemovalar hammuallifligidagi monografiyada sut yo'nalishidagi qoramolchilik xo'jaliklarida tejimli resurs texnologiyalarni qo'llash, yem-xashak yetishtirish, ozuqa bazasini yaxshilash va xo'jaliklar samaradorligining nazariy jihatlari ko'rib chiqqanlar. Bunda, qishloq xo'jalik korxonalarini misolida yem-xashak yetishtirishni rivojlantirish darajasi o'rganilgan, sut yo'nalishidagi xo'jaliklar holati tahlil etilgan[7]. Shu bilan birga, chorvachilikni rivojlantirishda boshqa barcha omillar bilan bir qatorda sifatli ozuqa yetishtirish masalalari muhim o'rin egallashi ta'kidlab o'tilgan.

O'zbekistonlik olimlardan A.A.Toshmurotovning ilmiy ishlarida iqtisodiy barqarorlikning asosini tashkil etuvchi omil — aholi farovonligi jumladan, uning oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabi tibbiy asoslangan miqdor va sifat darajasida bo'lishini ta'minlash, qishloq xo'jaligi salohiyatidan oqilona foydalanish va umuman, agrosanoat majmuasi samaradorligini oshirish yo'llari o'rganilgan[8]. Aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashning muqobil varianti keltirib o'tgan. Unda ko'rsatilgan 11 turdagi mahsulotdan 3 tasi chorvachilik mahsulotlari (go'sht, sut, tuxum) ekanligi qayd etilgan. Shu bois, kelajakda aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabini qondirish iste'mol sifatini oshirishga erishish mumkin bo'ladi.

G.N.Sanayevning ishlarida qoramolchilik tarmog'ida sut-go'sht yetishtirishga ixtisoslashgan istiqbolli fermer xo'jaliklari misolida mahsulot yetishtirish xarajatlari hisobi va ular tannarxini aniqlashning metodologik va uslubiy jihatlari o'rganilgan[9]. Jumladan, "Iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda birinchi o'rinda mulkiy munosabatlar bo'lib, bunda barcha ishlab chiqarish va boshqa sohalarida tovar-pul munosabatlarining asosiy negizi sifatida qaraladi" deb ta'kidlangan. Demak, sut-go'sht mahsulotlari yetishtirish samaradorligini oshirishda tovar-pul munosabatlari asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Bizning fikrimizcha, qoramolchilik mahsulotlari yetishtirishda talab va taklif asosida tashkil etish, mulkchilik shakllarida olingan sof foydaning ishlab chiqarish bo'g'inlari o'rtasida taqsimlash munosabatlari tahlil etilsa, xo'jaliklarning bozorlarga yaqinlik omillari, xususi kredit xizmatlardan samarali foydalanish imkoniyatlari ortib boradi.

T.S.Mallaboyev tadqiqotlarida qoramolchilikda intensivlik ko'rsatkichlarini tizimlashtirish ko'rsatkichlarini uch qismga, ya'ni faktorial, natijaviylik va iqtisodiy ko'rsatkichlarga ajratib tahlil etgan holda, miqdor va qiymat ko'rsatkichlariga bo'lib o'rgangan[10]. Ammo ishda xizmat ko'rsatish korxonalarini bilan mulkchilikning turli shakllari o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarga e'tibor qaratilmagan. Shu bois, bozor iqtisodiyoti sharoitidan kelib chiqib, har bir xizmat ko'rsatish korxonalarini tomonidan ko'rsatilgan xizmatlarning uning iqtisodiy ko'rsatkichlarini hisobga olgan holda qoramolchilikdagi sutchilik yo'nalishidagi

xo'jaliklarda sigirlarning sut mahsuldorligi va ularning intensivlik samaradorligiga ozuqa bazasining ta'siri yuqori hisoblanadi.

Mamlakat aholisining sut va go'sht mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish o'z navbatida chorva mollari mahsuldorligini oshirish, tarmoqning mustahkam ozuqa bazasini yaratish, xizmat ko'rsatishni sifat jihatdan yaxshilash va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish tizimini texnik-texnologik jihatdan modernizatsiya qilishda agrar tadbirkorlikni rivojlantirish asosiy harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi. Dunyo aholisining o'sishi ortib borayotgan bir paytda oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabi ham kundan-kunga ortadi. Ilmiy asoslangan me'yorlarga ko'ra jon boshiga iste'mol qilinadigan barcha mahsulotlarning 60%, ularni kalloriyaga aylantirganda esa 30% ni chorvachilik mahsulotlari tashkil etadi.

Respublikada qoramolchilik tarmog'ini yanada rivojlantirishda ozuqa bazasini yaxshilash uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirish muhimdir:

- ilm-fan va ilg'or tajriba yutuqlari asosida ozuqabop ekinlar hosildorligini oshirish choralari ko'rish;

- ozuqabop ekinlar hosildorligini oshirishda serhosil nav va duragaylardan keng foydalanish hamda jadal texnologiyalarni joriy qilish;

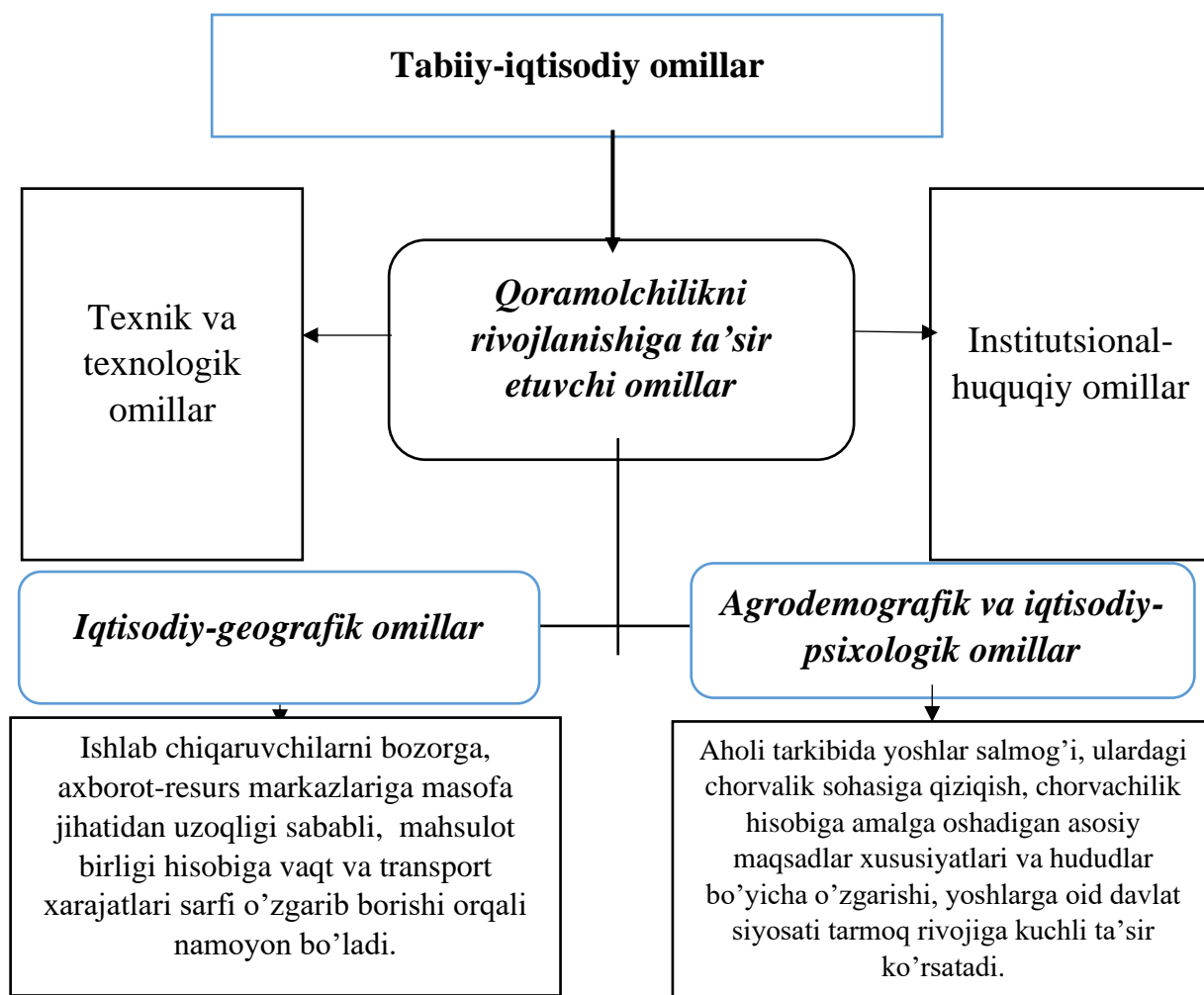
- ozuqabop ekinlarning elita, I – reproduksiyaga mansub ertapishar nav va duragay urug'liklarini va oraliq ekinlar urug'liklarini ko'paytirib borish, ozuqabop ekinlarning birlamchi urug'chiligi faoliyatini kuchaytirish, barcha viloyatlardagi hududiy ozuqabop ekinlar urug'chiligiga ixtisoslashtirilgan fermer xo'jaliklari moddiy – texnika bazasini mustahkamlash;

- asosiy va takroriy maydonlarda ekiladigan makkajo'xoridan don yetishtirish salmog'ini oshirish.

Respublikamizda yaylov chorvachiligini rivojlantirish uchun yetarli imkoniyatlar mavjud. Buning uchun chorva mollarning mahsuldorligini oshirish hamda chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini ko'paytirish va sifatini oshirish uchun o'tloq va yaylovlarni yaxshilash va ulardan samarali foydalanish, yaylovlarni boshqarish mexanizmini ishlab chiqish, qurg'oqchilikka chidamli yaylov o'simliklarining urug'chiligini tashkil etishning ilmiy-innovatsion jihatlarini takomillashtirish va samarali usullarini ishlab chiqish zarur.

Mustahkam ozuqa bazasini yaratish uchun sifatli ozuqalar tayyorlashda sohaga yangi innovatsion texnologiyalarni qo'llash, buning uchun dag'al va shirali ozuqalardan, oziq-ovqat sanoati chiqindilaridan hamda tabiiy organik ozuqalardan chorva mollarni oziqlantirishda samarali foydalanish orqali chorva mollarni nasl, mahsuldorlik, pushtdorlik, texnologik va boshqa muhim xo'jalik foydali belgilarini takomillashtirib, yuqori samaradorlikka erishish mumkin. Chorva mollarni hayotiy zarur bo'lgan to'yimli moddalarga bo'lgan ehtiyojini qondirish uchun balanslashtirilgan me'yorlar asosida ratsionlarni yanada mukammallashtirish yuqori mahsuldor mollarning genetik salohiyatidan to'liq foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunda beda va tabiiy o'tlar pichani, silos, senaj, ildizmevalilar, vitaminli o't uni, tabiiy sut o'rnini bosuvchi sun'iy sut hamda tabiiy organik ozuqalardan foydalanish yuqori samaradorlikni belgilaydi.

Respublikamizda agrar iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish yo'nalishlari, qishloq xo'jaligi tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha belgilangan ustuvor vazifalar, bugungi kunda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirish borasida shakllangan iqtisodiy mexanizmlar nuqtai nazaridan qaraydigan bo'lsak, qoramolchilikda ishlab chiqarishni rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin bo'ladi (1-rasm).

1-rasm: Qoramolchilikni rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar

Muallif ishlanmasi.

Tabiiy-iqtisodiy omillar. Ushbu omillar qoramolchilik xo'jaliklarida ishlab chiqarish jarayonining iqtisodiy samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biri hisoblanib, aksariyat hollarda respublikaning hududiy xususiyatlari bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Texnik va texnologik omillar. Ushbu omillar qoramolchilik xo'jaliklarida ishlab chiqarish jarayonining texnik jihatdan qurollanganlik darajasi va ishlab chiqarish jarayonining zootexnologik bilimlar (soha mutaxassislari malakasi), kasalliklarga qarshi veterinariya preparatlari bilan ta'minlash imkoniyatlarining hamohang amalga oshirilishi darajasi bilan izohlanadi.

Institutsional-huquqiy omillar. Ushbu omillar qoramolchilik xo'jaliklarida ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun yaratilgan tashkiliy, iqtisodiy va huquqiy shart-sharoitlarining mavjud muammolarni real hal etishga qaratilganligi, dehqon xo'jaliklari ishlashi va yashashi uchun qulay imkoniyatlar yaratganligi darajasi orqali ta'sir ko'rsatadi.

Iqtisodiy-geografik omillar. Ushbu omillar respublikamiz hududlari bo'yicha qoramolchilik mahsulotlari yetishtiruvchi dehqon va fermer xo'jaliklarining mahsulotlarni sotish bozorlariga, axborot olish va resurslar xarid qilish markazlariga nisbatan masofa jihatidan uzoq-yaqin joylashganligi tufayli mahsulot birligi hisobiga vaqt va transport xarajatlari sarfi o'zgarib borishi orqali namoyon bo'ladi.

Agrodemografik va iqtisodiy-psixologik omillar. Qoramolchilik xo'jaliklarida sut ishlab chiqarish jarayonini rivojlantirishga ushbu omilning ta'siri birinchi navbatda qishloq joylarda istiqomat qiluvchi aholi tarkibida yoshlarning salmog'i o'zgarishi, yoshlar o'rtasida chorvachilik sohasini rivojlantirishga bo'lgan manfaatdorlik darajasi o'zgarishi amalga oshiriladigan asosiy maqsadlar xarakteri va uning hududlar bo'yicha o'zgarib borishi kabi ko'rsatkichlar orqali namoyon bo'ladi va mahsulot yetishtirish jarayoniga ta'sir ko'rsatadi.

Chorva ozuqa bazasini mustahkamlashda chorva ozuqa ekinlari maydonini kengaytirish, ekinlar hosildorligini oshirish, yaylovlar unumdorligini oshirish qatorida gidroponika usuli asosida chorva ozuqasi ishlab chiqarishni ommalashtirilishi ham yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Buni yurtimiz va xorijiy mamlakatlardagi ilg'or chorvadorlar tajribasi tasdiqlamoqda. Ayni paytda ko'plab: Yevropa davlatlari, Xitoy, Turkiya, Rossiya, Qozog'iston singari mamlakatlarda gidroponika usuli asosida 7 kunda dondan tayyorlangan ko'k massani chorva ozuqa sifatida chorvaga berish amaliyoti keng tarqalgan. Mazkur usulning bir qator muhim afzalliklari quyidagilarda namoyon bo'ladi[11].

a) Iqtisodiy afzalliklari:

- mehnat, suv va ishlab chiqarish xarajatlarining kam mablag' talab qilishi;
- ishlab chiqarish davrining qisqaligi bois, aylanma mablag'lar tezroq aylanishi;
- yangi texnologiyadan foydalanishda yuqori malaka talab etmasligi;
- texnologik uskunani xohlagan joyda o'rnatish va uni ko'chirish katta mablag' talab etmasligi;
- ko'k massa tayyorlash jarayonida donni suv bilan namlashning qo'lda yoki avtomatlashtirilgan holda bajarish imkoniyatlari mavjudligi;
- yerda ekiladigan chorva ozuqasi ekinidan ko'ra, 1 metr kvadrat maydonda ko'proq ko'k massa olish mumkinligi;
- chorva mollarini boqish jarayonida qo'llaniluvchi qo'shimcha vitaminli va mikroelementlarga boy chorva ozuqasini sotib olish xarajatlari tejalishi;
- chorva ozuqasi chiqindisini yo'q qilish xarajatlari deyarli yo'qqa chiqishi; — chorva ekinlarini ekish uchun yer maydoni, suv va boshqa resurslar tejalishi;
- chorva mahsuldorligi oshishi, mahsulot tannarxi pasayishi va hokazo.

b) Biologik afzalliklari:

- yangi texnologiyadan foydalanilgan ko'k massada donga nisbatan vitamin va mikroelementlar ko'pligi;
- chorva mollari organizmida ko'k massaning hazm bo'lish tezligi va vitamin va mikroelementlar so'rilishi yuqoriligi;
- vegetatsiya davri (7-8 kun) qisqaligi;
- xohlagan iqlim, fasl va joyda ishlab chiqarish imkoniyati mavjudligi;
- ishlov bermay faqat donni namlash orqali ko'k massani yetishtirish mumkinligi.

v) Texnologik afzalliklari:

- gidroponika usuli asosida dondan ko'k chorva ozuqasi ishlab chiqarish texnologiyasi o'ta sodda, qo'llanishi osonligi va xalqimizga tanishligi;
- texnologik vositalarni o'rnatish va jarayonni boshlash ko'p vaqt va mablag' talab etmasligi hamda sarflangan investitsiyalar tezroq qoplanishi;
- texnologik jarayonda bajariluvchi ishlarning ozligi va ularni belgilangan rejimda bajarilishi (masalan, donni namlash sutkasida 2-3 marta aniq vaqtda amalga oshiriladi);

- texnologik vositalarning ixchamligi va yuqori mobillikka egaligi (joyini o'zgartirish qulay, katta mablag' va vaqt talab etilmaydi);

- yangi texnologiyani chorva boshiga mos ravishda, xohlagan uy, dehqon va fermer xo'jaliklarida qo'llash imkoniyati mavjudligi;

- respublikamizning deyarli barcha aholisining mazkur texnologiya bilan tanishligi (ya'ni donni ko'kartirish jarayonining milliy taom sumalak uchun bug'doy maysasini ko'kartirishga o'xshashligi);

- ekologik toza va xavfsizligi;

- texnologik jarayon kechishini nazorat qilish osonligi va uning ko'p vaqt talab etmasligi.

Mazkur afzalliklarga ega gidroponika usulini chorva uchun ko'k massa yetishtirishda ommaviy qo'llanilishi mamlakatda dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlari samaradorligini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda almashlab ekishni har bir xo'jalik yurituvchi subyektning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olib yo'lga qo'yilishi, ekinlarni joylashtirishni optimallashtirish va oraliq ekinlar ekilishining ilmiy asosda tashkil etilishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish samaradorligini yanada oshirishni ta'minlaydi. Gidroponika usuli asosida chorva uchun ko'k massa ishlab chiqarishda: go'ngni yerga kiritish, yerni ekishga tayyorlash, ekishni mexanizmlar vositasida amalga oshirish, sug'orish va irrigatsiya-melioratsiya tizimidan foydalanish, o'simlikni biologik va kimyoviy himoyalash xizmatlari, qator oralari orqali ishlov berish singari texnologik amaliyotlarni bajarishga ehtiyoj qolmaydi va ko'p miqdordagi mehnat va moddiy resurslar tejali, ekin maydonlariga boshqa qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish imkoniyati vujudga keladi. Gidroponika usulining mamlakat chorvachiligida keng qo'llanishi tarmoq rivojiga ijobiy ta'siri bilan birga, chorva ozuqasining tannarxini arzonlashtiradi, pirovardida, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarishda iqtisodiy samaradorligini oshirishini ta'minlaydi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Bruinsma J. World Agriculture: Towards 2015/2030 An FAO perspective. London: Earthscan Publications Ltd- 2003. pp. 432.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O'zbekiston — 2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF-158-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli «2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 8 fevraldagi «Chorvachilikni yanada rivojlantirish va chorva ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-121-son qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 18 martdagi «Chorvachilik tarmog'ini yanada rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-4243-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 16 fevral kuni «Chorvachilik tarmog'ini qo'llab-quvvatlash, sohada ilg'or texnologiyalarni keng qo'llash orqali go'sht, sut va tuxum ishlab chiqarish hajmini oshirish masalalari bo'yicha o'tkazgan yig'ilishi», «Xalq so'zi», 17.02.2022 y., 36 (8098).
7. Гайдук В.И. и др. Эффективность государственной поддержки животноводства на Кубани / В.И.Гайдук // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. 2001. - № 4. - с. 16-19.

8. A.A.Toshmurotov Chorvachilikni rivojlantirish davr talabi. 2010.
9. G.N.Sanaev “Qoramolchilikda xarajatlarni hisobga olish va mahsulotlar tannarxini kalkulyatsiya qilishni takomillashtirish” mavzusidagi 08.00.08-«Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit» ixtisosligi bo‘yicha i.f.n. avtoreferati. Toshkent 2010. 24 bet.
10. Т.С.Маллабаев Экономические проблемы интенсификации скотоводства. Эко. фан. док. дис. – Т., – 364 с.
11. I.Ibrohimov Chorva ozuqasi gidroponika usulida yetishtirilmoqda // “Xalq so‘zi” gazetasi, 2020-yil 21-dekabrdagi soni.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).